

Jędrzejów leży przy międzynarodowej trasie E77 w odległości około 37 km od Kielc. Jędrzejowski klasztor ufundowali biskup wrocławski Janik Jaksa i jego brat Klemens w 1140 r. Wzniesiono go w 1149 r. w pobliżu źródeł Białej Nidy, jako 21 filię Morimundu. Otrzymał on nazwę Morimondus Minor, czyli Morimond Mniejszy. Był to pierwszy klasztor cysterski na ówczesnych ziemiach polskich.

Cystersi zorganizowali osadę dla ludności, która pierwotnie nosiła nazwę Brzeźnica (do dzisiaj tak się nazywa przepływająca przez miasto rzeczka). Później cystersi zmienili nazwę na Jędrzejów (Andreovia, czyli Droga św. Andrzeja) Prawdopodobnie nazwa pochodzi od imienia patrona wschodu św. Andrzeja Apostoła.

Klasztor jędrzejowski w roku 1149 otrzymał akt erekcji do rangi opactwa.

Uroczystej konsekracji nowego kościoła, poświęconego Wniebowziętej Najświętszej Maryi Pannie, patronce zakonu cysterskiego, dokonał w 1210 r. biskup krakowski Wincenty Kadłubek.

W XII i XIII wieku Zakon Cystersów poprzez swoją duchowość i różne działania kulturowe wywarł ogromny wpływ na kształtowanie się oblicza kulturowego Europy. Był jednym z ważniejszych łączników między Polską a Europą Zachodnią. Średniowieczne klasztory na ziemiach polskich wywodzą się z dwóch linii filiacyjnych: Clairvaux i Morimond. Fundatorami opactw byli książęta, możni i duchowni. Od połowy XII do końca XIII wieku w obrębie dzisiejszych granic Polski zostało ufundowanych 26 klasztorów męskich. Cystersi noszą biały habit z czarnym szkaplerzem przepasanym płóciennym pasem, przez co są nazywani *białymi mnichami*.

Pod koniec średniowiecza, w roku 1447 opatem został Mikołaj Odrowąż z Rembieszyc. Zaplanował on gruntowną przebudowę klasztoru oraz modernizację kościoła klasztorowego, przebudował klasztor z krużgankami, wprowadził gotyk do romańskiego kościoła a także zbudował odrębny budynek opatówki z hospicjum. Do prac artystycznych w opactwie zaprosił Wita Stwosza i krakowskich złotników: Mikołaja Kreglera i Mikołaja Breimera. W miejsce zniszczonego XII-wiecznego kościółka parafialnego, zbudował nowy gotycki kościół (dziś św. Trójcy).

Zakon cysterski uległ kasacji w 1819 r., a w 1831 r. w budynkach poklasztornych powstał szpital wojenny. Ostatni cysters Wilhelm Ulawski zmarł w roku 1855. Obowiązki duszpasterskie przejęli oo. reformaci. Gdy w roku 1870 Jędrzejów utracił prawa miejskie, reformatów usunięto z klasztoru za poparcie powstania styczniowego. W roku 1872 władze rosyjskie umieściły w gmachu poklasztornym seminarium nauczycielskie. Cystersi wrócili do Jędrzejowa dopiero w 1945 r.. W roku 1953 klasztor jędrzejowski został podniesiony do rangi przeoratu, a w 1989 nadano mu ponownie rangę opactwa.

W roku 1934 w parafii bł. Wincentego Kadłubka odbył się pierwszy diecezjalny Kongres Eucharystyczny.

Sanktuarium bł. Wincentego Kadłubka
ul. Klasztorna 20, 28-300 Jędrzejów, tel. 41 386 23 08, www.cystersi.pl
Centrum Informacji Turystycznej w Jędrzejowie,
Muzeum im. Przypkowskich
Pl. T. Kościuszki 7/8, 28-300 Jędrzejów, tel. 41 386 54 89
www.muzeum.jedrzejow.pl

Najbardziej znanym jędrzejowskim mnichem był Wincenty Kadłubek, który przed wstąpieniem do zakonu zrzekł się biskupstwa krakowskiego. Przypuszcza się, że w Jędrzejowie powstała czwarta księga jego dzieła Kronika Polaków (Chronica Polonorum), cennego źródła wiedzy o historii państwa polskiego.

Wąchock leży 5 km na zachód od Starachowic nad rzeką Kamienną. Kościół klasztorny pw. Najświętszej Marii Panny i św. Floriana w Wąchocku jest najlepiej zachowaną romańską świątynią w Polsce. Klasztor wywodził się bezpośrednio od burgundzkiego opactwa w Morimond.

Opactwo fundował prawdopodobnie w 1179 r. biskup krakowski Gedko z rodu Gryfitów.

W pierwszej połowie XIII wieku biskup Iwo Odrowąż - sprowadził do Wąchocka włoski warsztat budowlany mistrza Simona, który rozpoczął budowę trójnawowej bazyliki z transeptem i kaplicami po bokach prezbiterium. Równoległe z kościołem budowano wokół wirydarza czworobok klasztorny.

Wnętrze kościoła Cystersów w Wąchocku

W architekturze cysterskiej przy projektowaniu obiektów klasztornych i kościoła obowiązywała zasada jak największej prostoty. Mury kościoła zbudowane są z szarych i brunatno-czerwonych ciosów kamiennych ułożonych w naprzemianległe pasy.

Klasztor dwukrotnie niszczyły najazdy tatarskie, lecz dzięki wyteżonej pracy zakonników powoli odzyskał on dawną świetność.

W XV wieku kościół przebudowano w stylu gotyckim, a w następnym stuleciu dostawiono pałac opacki. W latach 40. XVII wieku klasztor przekształcono w stylu barokowym, dodając w skrzydle zachodnim dwie narożne baszty, a pośrodku wznosząc wysoką wieżę, która spełnia dziś także rolę dzwonnicy.

W 1656 r. Wąchock najechały wojska Jerzego Rakoczege, spustoszyły miasto i okolicę, a klasztor pozbawiły skarbcza, cennych zabytków i bogatego archiwum.

W wyniku kasacji w 1818 r. przez władze carskie, nastąpił upadek zakonu. Dopiero w 1951 r. klasztor cysterski w Wąchocku znów się odrodził, a dzięki staraniom konwentu i władz państwa podjęto restaurację tego cennego zabytku. Wtedy też do Wąchocka powrócili Cystersi.

Cystersi odgrywali dużą rolę w życiu gospodarczym Wąchocka. Zakonnicy zajmowali się hodowlą, młynarstwem, tkactwem, a także górnictwem i hutnictwem. Opactwo wąchockie otrzymało przywilej na poszukiwanie kruszców w księstwie krakowskim i sandomierskim. Dzięki temu budowano własne huty, co dało początek staropolskiemu zagłębiu hutniczemu.

Przez teren klasztoru przewijały się oddziały powstańcze z 1863 r. gen. Langiewicza i Czachowskiego. W okresie drugiej wojny światowej z pomocy braci zakonnych korzystały oddziały majora Hubala oraz partyzanci „Ponurego” i „Nurta”.

To właśnie w Wąchocku odbył się pogrzeb majora Jana Piwnika „Ponurego” w 1988 r., którego prochy spro-

Element zdobienia w Klasztorze w Wąchocku

wadzano z Nowogródziny po kilkunastu latach starań. Uroczystość ta stała się wówczas wielką manifestacją narodową i patriotyczną.

W 1991 r. przy klasztorze powstała izba pamięci narodowej, a 4 lata później ukończono pracę nad utworzeniem **Panteonu Pamięci Podziemnego Państwa Polskiego 1939-45**.

W budynku klasztornym obok furty mieści się Muzeum Ojców Cystersów powstałe w oparciu o unikalną kolekcję pamiątek z okresu powstań narodowych.

Kościół w Wąchocku jest trójnawową bazyliką z transeptem i prezbiterium z bliźniaczymi kaplicami po bokach wzorowaną na architekturze toskańskiej. Prześła przykryte są sklepieniami krzyżowo-żebrowymi.

Klasztor Cystersów w Wąchocku

W Wąchocku zachowało się bardzo wiele elementów dawnego klasztoru - w skrzydle wschodnim armarium (skarbiec, w którym przechowywano m.in. księgozbiór), kapitułarz, fraternia (sala wspólnej pracy), na piętrze dormitorium, a w skrzydle refektarz z bogatą kamieniarką romańską. Kapitułarz, którego sklepienie krzyżowo-żebrowe wsparte jest na czterech kolumnach z bogato rzeźbionymi głowicami, uznawany jest za najpiękniejsze tego typu romańskie wnętrza w Polsce.

Muzeum Ojców Cystersów – Klasztor w Wąchocku
ul. Kościelna 14, 27-215 Wąchock,
tel. 41 275 02 00
www.cystersi.pl

Kapitułarz romański w Klasztorze Cystersów w Wąchocku

Klasztor Cystersów w Jędrzejowie

Barokowe Organy - Klasztor w Jędrzejowie

Koprzywnica. Miasto leży w dolinie rzeki Koprzywniki, niedaleko Sandomierza. Dzięki rezydującym tu niegdyś cystersom zyskała sławę. Klasztor Cystersów (obecnie Kościół Parafialny pw. św. Floriana) należy do Europejskiego Szlaku Cystersów. Powstał jeszcze w XII wieku, w historiografii dość powszechnie przyjęto rok 1185 jako datę fundacji, kiedy do niewielkiej wsi przybyła pierwsza grupa mnichów. Za jego fundatora uznaje się Michała Bogorię. Kościół i zespół budynków poklasztornych nosi ślady licznych przebudowań i remontów dokonywanych zgodnie z założeniami późniejszych stylów architektonicznych powodowanych zniszczeniami na przełomie lat.

Motyw założenia klasztoru to chęć zbudowania prestiżu przez polski ród możnowładczy podejmujący trud założenia i uposażenia

nowej placówki klasztornej na wzór dynastii panującej oraz w czyny natury religijnej.

W okolicach Koprzywnicy w czasach przedchrześcijańskich istniał bardzo silny ośrodek kultu ognia. Teraz, na miejscu, gdzie stała pogańska świątynia odbywa się widowisko „światło i dźwięk”, czyli popisy miejscowej straży pożarnej. Każdy strażak, prowadzony w procesji przez proboszcza, wydmuchuje, czyli „bziuka” z ust w kierunku płonącej pochodni słup powietrza z rozpyloną naftą, która zapalając się tworzy długi na kilka metrów słup ognia. Dzieje się to w nocy, w Wielką Sobotę, zaraz po rezurekcji (nie jak w obrzędzie katolickim w niedzielę).

Pocysterskie opactwo w Koprzywnicy to jeden z cenniejszych przykładów budownictwa romańskiego, wzorowanego na macierzystym klasztorze

Clairvaux. Z romańskich i gotyckich zabudowań klasztornych pozostał do dziś trójnawowy, bazylikowy kościół na planie krzyża łacińskiego z późno-barokową fasadą (1770-1790r. autorstwa ks.J.Karsznickiego). W kościele p.w. Najświętszej Marii Panny i św. Floriana można podziwiać nie tylko unikatową architekturę z XIII wieku, ale także rzadkie malowidła i inne zabytki sztuki sakralnej. Budowla kościoła zachowała do naszych czasów w prawie nienaruszonym stanie bryłę, układ wnętrza, system konstrukcyjny i detale architektoniczne.

Wzniesiona z kamiennych ciosów romańska świątynia posiada nadbudowane z cegły gotyckie szczyty oraz dobudowane w okresie baroku: zakrystię, kaplicę, zachodnią fasadę z kruchtą i wieżę sygnaturkę. Bardzo efektownie prezentuje się widoczne w całym kościele sklepienie krzyżowo-żebrowe oraz gotyckie malowidła. Wyposażenie wnętrza pochodzi z XVII/XVIII wieku. Są to m.in.: ołtarze, stalle, konfesjonały z bogatą dekoracją.

W ołtarzu głównym jest obraz pędzla Bartłomieja Strobla z 1646 r. przedstawiający Wniebowzięcie NMP z kłęzącymi u dołu postaciami św. Floriana i św. Bernarda.

Piękne ołtarze boczne i stalle z I poł. XVII wieku ufundowane były przez ówczesnego opata klasztoru Zbigniewa Ossolińskiego. Dopelnieniem nowożytnego wyposażenia kościoła jest ambona w stylu regencji, pochodząca z ok. 1730 r.

Do dnia dzisiejszego zachowało się skrzydło wschodnie klasztoru. Najważniejszym pomieszczeniem jest romański kapitularz, który zachował się w stanie niemal idealnym. Jest on oparty na dwóch filarach, z których jeden zachował oryginalną głowicę, przekryty sklepieniem krzyżowo-żebrowym. W kapitularzu urządzone jest lapidarium. Oryginalne są również otwory okienne w ścianie wschodniej. Pozostała część klasztoru jest nieużywana.

Skrzydło wschodnie klasztoru w Koprzywnicy

Kres działalności cystersów koprzywnickich położyła kasata klasztoru w 1819 r. Od 1821 r. jest to kościół parafialny. Obok kościoła i klasztoru stoi dawny dom przeora wzniesiony z fundacji opata Zbigniewa Ossolińskiego w latach 1615–1620. Tradycyjnie znany jest pod nazwą dworu opackiego.

Parafia rzymskokatolicka św. Floriana
ul. Krakowska 76, 27-660 Koprzywnica
Tel. 15 847 62 02
www.kuprzyszlosci.pl

Późnoroński zwornik w nawie północnej

Autor fotografii: Anna Drzewiecka
Tekst: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego
Wydawca: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego,
ul. Sciegiennego 2, 25-033 Kielce, tel. 41 361 80 57
www.rot.swietokrzyskie.travel

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt Kampania Promocyjna Województwa Świętokrzyskiego współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

PERŁY ZIEMI
ŚWIĘTOKRZYSKIEJ

SZLAK CYSTERSKI